

Κ.Μ. 489 «Δίκαιο του Αέρα και του Διαστήματος»

ΔΙΔΑΣκ.: Μ. Μαρούδα, Σ. Γαλάνη, Συμμετοχή Δρ. Γ. Ανεψιού, Δρ. Γ. Ροδοθεάτος

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ**ΓΕΝΙΚΑ**

ΣΧΟΛΗ	Σχολή Διεθνών Σπουδών Επικοινωνίας & Πολιτισμού		
ΤΜΗΜΑ	Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών		
ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΠΟΥΔΩΝ	6 ^ο		
ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	120489	ΕΞΑΜΗΝΟ ΣΠΟΥΔΩΝ	H
ΤΙΤΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	Δίκαιο του Αέρα & του Διαστήματος		
ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ <i>σε περίπτωση που οι πιστωτικές μονάδες απονέμονται σε διακριτά μέρη του μαθήματος π.χ. Διαλέξεις, Εργαστηριακές Ασκήσεις κ.λπ. Αν οι πιστωτικές μονάδες απονέμονται ενιαία για το σύνολο του μαθήματος αναγράψτε τις εβδομαδιαίες ώρες διδασκαλίας και το σύνολο των πιστωτικών μονάδων</i>	ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΕΣ ΩΡΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ		ΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ
Διαλέξεις	3		6
<i>Προσθέστε σειρές αν χρειαστεί. Η οργάνωση διδασκαλίας και οι διδακτικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται περιγράφονται αναλυτικά στο (δ).</i>			
ΤΥΠΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ <i>γενικού υποβάθρου, ειδικού υποβάθρου, ειδίκευσης γενικών γνώσεων, ανάπτυξης δεξιοτήτων</i>	ειδικού υποβάθρου		
ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ:	Διεθνές Δίκαιο I και II		
ΓΛΩΣΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ και ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ:	Ελληνικά και Αγγλικά για τους φοιτητές Erasmus		
ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΠΡΟΣΦΕΡΕΤΑΙ ΣΕ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ERASMUS	Ναι		
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ (URL)	https://openeclass.panteion.gr/courses/TME186/		

ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

<p>Μαθησιακά Αποτελέσματα <i>Περιγράφονται τα μαθησιακά αποτελέσματα του μαθήματος οι συγκεκριμένες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες καταλλήλου επιπέδου που θα αποκτήσουν οι φοιτητές μετά την επιτυχή ολοκλήρωση του μαθήματος.</i></p> <p><i>Συμβουλευτείτε το Παράρτημα Α Περιγραφή του Επιπέδου των Μαθησιακών Αποτελεσμάτων για κάθε ένα κύκλο σπουδών σύμφωνα με το Πλαίσιο Προσόντων του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης</i></p> <p><i>Περιγραφικοί Δείκτες Επιπέδων 6, 7 & 8 του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων Διά Βίου Μάθησης και το Παράρτημα Β Περιληπτικός Οδηγός συγγραφής Μαθησιακών Αποτελεσμάτων</i></p>
<p>Με την ολοκλήρωση του εξαμήνου, οι συμμετέχοντες φοιτητές αναμένεται να:</p> <p>κατανοούν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των υποκειμένων του δικαίου του Αέρα και του Διαστήματος</p> <p>αντιλαμβάνονται τις νομικο-πολιτικές διαστάσεις από τη θέσπιση και εφαρμογή, αλλά και ενδεχομένως από τις παραβιάσεις του δικαίου του Αέρα και του Διαστήματος, καθώς και</p>

τη συσχέτιση του με άλλους συναφείς νομικά ή λειτουργικά κλάδους του διεθνούς δικαίου (π.χ. Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Δίκαιο της Θάλασσας, Δίκαιο του περιβάλλοντος, Δίκαιο της ανάπτυξης, Δίκαιο του Αφοπλισμού, Δίκαιο των Τηλεπικοινωνιών κ.λπ.)

είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τις διαδικασίες υιοθέτησης και οριοθέτησης των Ζωνών Εθνικής Δικαιοδοσίας, ειδικά σε ό,τι αφορά τα ζητήματα εθνικής κυριαρχίας και συναφούς Δικαιοδοσίας, και συναφών αρμοδιοτήτων που ασκούνται από φορείς του παράκτιου κράτους σε διεθνή Εναέριο χώρο, ή αντιστοίχως στις συγκεκριμένες λειτουργικές αρμοδιότητες που ασκούνται σε διεθνή εναέριο χώρο.

γνωρίζουν την εθνική νομοθεσία, τις διεθνείς υποχρεώσεις και τις διεκδικήσεις της Ελλάδας στον εναέριο χώρο εθνικής κυριαρχίας και διεθνούς αρμοδιότητας. Επίσης, τις συνιστώσες γεωπολιτικού ενδιαφέροντος που αφορούν τις ειδικές συνθήκες επιδίωξης αμφισβήτησης που λαμβάνουν χώρα τις τελευταίες δεκαετίες επί του νομικού καθεστώτος στον Εθνικό Εναέριο Χώρο της Ελλάδας και του χώρου ελληνικών λειτουργικών αρμοδιοτήτων (ATH FIR).

να αντιλαμβάνονται τις τεχνικές όψεις των ζητημάτων που άπτονται του δικαίου του Διαστήματος και να τις συσχετίζουν με τις νομικές υποχρεώσεις και διεθνείς και εθνικές πολιτικές

είναι εξοικειωμένοι με βασικές έννοιες και όρους του δικαίου του Αέρα και του Διαστήματος, όπως αυτές αποτυπώνονται ή χρησιμοποιούνται στα σημαντικότερα νομικά και ή θεσμικά κείμενα, σε διεθνές ή εθνικό επίπεδο.

Είναι εξοικειωμένοι και ερμηνεύουν τις αποφάσεις διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων και των διεθνών οργανισμών που άπτονται ζητημάτων σχετικών με την αεροπλοΐα και δραστηριότητες στο διάστημα.

Γενικές Ικανότητες

Λαμβάνοντας υπόψη τις γενικές ικανότητες που πρέπει να έχει αποκτήσει ο πτυχιούχος (όπως αυτές αναγράφονται στο Παράρτημα Διπλώματος και παρατίθενται ακολούθως) σε ποια / ποιες από αυτές αποσκοπεί το μάθημα,:

*Αναζήτηση, ανάλυση και σύνθεση δεδομένων και πληροφοριών, με τη χρήση και των απαραίτητων τεχνολογιών
Προσαρμογή σε νέες καταστάσεις
Λήψη αποφάσεων
Αυτόνομη εργασία
Ομαδική εργασία
Εργασία σε διεθνές περιβάλλον
Εργασία σε διεπιστημονικό περιβάλλον
Παράγωγή νέων ερευνητικών ιδεών*

*Σχεδιασμός και διαχείριση έργων
Σεβασμός στη διαφορετικότητα και στην πολυπολιτισμικότητα
Σεβασμός στο φυσικό περιβάλλον
Επίδειξη κοινωνικής, επαγγελματικής και ηθικής υπευθυνότητας και ευαισθησίας σε θέματα φύλου
Άσκηση κριτικής και αυτοκριτικής
Προαγωγή της ελεύθερης, δημιουργικής και επαγωγικής σκέψης
.....
Άλλες...
.....*

Αναζήτηση, ανάλυση και σύνθεση δεδομένων και πληροφοριών, με τη χρήση και των απαραίτητων τεχνολογιών
Εργασία σε διεθνές περιβάλλον
Προαγωγή της ελεύθερης, δημιουργικής και επαγωγικής σκέψης
Αυτόνομη εργασία
Εργασία σε διεπιστημονικό περιβάλλον
Αυτόνομη εργασία

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Το Μάθημα περιλαμβάνει ανάλυση στα παρακάτω θεματικά αντικείμενα:

Εναέριος Χώρος: Νομικό καθεστώς του εναέριου χώρου. Η Σύμβαση των Παρισίων του 1919 και η Σύμβαση του Σικάγο του 1944. Εθνικός και διεθνής εναέριος χώρος. Διεθνείς Οργανισμοί για την Πολιτική Αεροπλοΐα: ICAO, ECAC, EASA, EUROCONTROL. Νόμιμη και παράνομη άσκηση δικαιοδοσιών στον εναέριο χώρο: FIR, ADIZ, No-Fly Zones. Η έρευνα και διάσωση αεροσκαφών σε κίνδυνο. Η αναγνώριση – αναχαίτιση αεροσκαφών. Το στρατιωτικό αεροσκάφος στο διεθνές δίκαιο και οι στρατιωτικές χρήσεις του εναερίου χώρου. Οι Κανονισμοί για τον «Ενιαίο Ευρωπαϊκό Ουρανό».

2) Εξωατμοσφαιρικό Διάστημα: Ορισμός, ιστορία και αντικείμενο του δικαίου του Διαστήματος. Πηγές του δικαίου του Διαστήματος, ιδίως οι πέντε «θεμελιώδεις» Συμβάσεις και οι Αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ. Διεθνείς θεσμοί για το διάστημα: UNCOPUOS, ITU. Υποκείμενα: Κράτη, Διεθνείς Οργανισμοί, φυσικά και νομικά πρόσωπα, η «Ανθρωπότητα». Το ζήτημα της ευθύνης (responsibility και liability) από δραστηριότητες στο διάστημα. Δορυφόροι και Remote Sensing. Η προστασία του διαστημικού περιβάλλοντος. Ειρηνικές και Στρατιωτικές χρήσεις του Διαστήματος.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ και ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

<p>ΤΡΟΠΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ Πρόσωπο με πρόσωπο, Εξ αποστάσεως εκπαίδευση κ.λπ.</p>	<p>Πρόσωπο με πρόσωπο, Εξ αποστάσεως σύγχρονη εκπαίδευση</p>	
<p>ΧΡΗΣΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ Χρήση Τ.Π.Ε. στη Διδασκαλία, στην Εργαστηριακή Εκπαίδευση, στην Επικοινωνία με τους φοιτητές</p>	<p>Χρήση οπτικοακουστικών μέσων (προβολή & σχολιασμός video) Διαμοιρασμός open access ψηφιακών πηγών μελέτη - Ενημέρωση και επικοινωνία με τους φοιτητές μέσα από: α) e-mails, β) website τμήματος, γ) social media, δ) e-class</p>	
<p>ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ Περιγράφονται αναλυτικά ο τρόπος και μέθοδοι διδασκαλίας. Διαλέξεις, Σεμινάρια, Εργαστηριακή Άσκηση, Άσκηση Πεδίου, Μελέτη & ανάλυση βιβλιογραφίας, Φροντιστήριο, Πρακτική (Τοποθέτηση), Κλινική Άσκηση, Καλλιτεχνικό Εργαστήριο, Διαδραστική διδασκαλία, Εκπαιδευτικές επισκέψεις, Εκπόνηση μελέτης (project), Συγγραφή εργασίας / εργασιών, Καλλιτεχνική δημιουργία, κ.λπ. Αναγράφονται οι ώρες μελέτης του φοιτητή για κάθε μαθησιακή δραστηριότητα καθώς και οι ώρες μη καθοδηγούμενης μελέτης σύμφωνα με τις αρχές του ECTS</p>	<p>Δραστηριότητα</p>	<p>Φόρτος Εργασίας Εξαμήνου</p>
	<p>Διαλέξεις</p>	<p>36Ω</p>
	<p>Φροντιστήριο</p>	<p>12Ω</p>
	<p>Μελέτη Προτεινόμενης Βιβλιογραφίας και Εκπαιδευτικού Υλικού προ των διαλέξεων – Καθοδηγούμενη Μελέτη</p>	<p>24Ω</p>
	<p>Μελέτη Βασικής Βιβλιογραφίας – Καθοδηγούμενη Μελέτη</p>	<p>55Ω</p>
	<p>Μελέτη Συμπληρωματικής Βιβλιογραφίας – Μη Καθοδηγούμενη Μελέτη</p>	<p>42Ω</p>
	<p>Γραπτή Άσκηση</p>	<p>3Ω</p>
	<p>Σεμινάρια</p>	<p>8Ω</p>

	Σύνολο Μαθήματος	180Ω
<p>ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΦΟΙΤΗΤΩΝ <i>Περιγραφή της διαδικασίας αξιολόγησης</i></p> <p><i>Γλώσσα Αξιολόγησης, Μέθοδοι αξιολόγησης, Διαμορφωτική ή Συμπερασματική, Δοκιμασία Πολλαπλής Επιλογής, Ερωτήσεις Σύντομης Απάντησης, Ερωτήσεις Ανάπτυξης Δοκιμίων, Επίλυση Προβλημάτων, Γραπτή Εργασία, Έκθεση / Αναφορά, Προφορική Εξέταση, Δημόσια Παρουσίαση, Εργαστηριακή Εργασία, Κλινική Εξέταση Ασθενούς, Καλλιτεχνική Ερμηνεία, Άλλη / Άλλες</i></p> <p><i>Αναφέρονται ρητά προσδιορισμένα κριτήρια αξιολόγησης και εάν και που είναι προσβάσιμα από τους φοιτητές.</i></p>	<p>Η αξιολόγηση των φοιτητών γίνεται με γραπτή άσκηση (πρόοδο) και γραπτές εξετάσεις, στα Ελληνικά και τα Αγγλικά (για φοιτητές Erasmus), ενώ λαμβάνεται υπόψη και η ενεργός συμμετοχή κατά τη διάρκεια των διαλέξεων.</p> <p>Οι εξετάσεις περιλαμβάνουν ερωτήσεις:</p> <p>Δοκιμασίες Πολλαπλής Επιλογής</p> <p>Ερωτήσεις Σύντομης Ανάπτυξης</p> <p>Επίλυση Πρακτικών Ερωτημάτων</p> <p>Προαιρετικά και ενισχυτικά, οι φοιτητές έχουν τη δυνατότητα να παραδώσουν γραπτές εργασίες, με ενισχυτικό του τελικού βαθμού χαρακτήρα, σε θέματα που δίδονται από το διδάσκοντα.</p>	

ΣΥΝΙΣΤΩΜΕΝΗ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Προτεινόμενη Βιβλιογραφία:

Ξενόγλωσση

Bartsch Ron, *International Aviation Law: A Practical Guide*, Routledge, 2018.

Dempsey Paul Stephen - JAKHU Ram S., *Handbook of Public Aviation Law*, Routledge, 2016.

Dempsey Paul Stephen, “Disputes in International Aviation”, *Ga. J. Int'l & Comp. L.*, Vol. 32, pp. 231-305.

Dempsey Paul Stephen, *Public International Air Law*, Institute and Center for Research in Air & Space Law McGill University, Montreal, 2008.

Diedericks-Verschoor Isabella H.P., *An Introduction to Air Law*, 9th ed., Kluwer, 2012.

Diederiks-Verschoor, Is., Kopal, V., *An Introduction To Space Law*, 3rd rev. edition, Kluwer Law International, 2008

Haanappel, P., *The law and policy of air space and outer space : a comparative approach*, Kluwer Law International, 2003

HAVEL Brian F. - SANCHEZ Gabriel S., *The Principles and Practice of International Aviation Law*, 31 Mar 2014.

Jakhu, R. - Dempsey, St. P., *Routledge Handbook of Space Law*, 2017

Lyall, Fr. - Larsen, P., *Space Law. A Treatise*, Ashgate Publ., 2009

Mendes De Leon Pablo, *Introduction to Air Law*, 10th ed., W. Kluwer, The Netherlands, 2017.

Pearson Michael W. – RILEY Daniel S., *Foundations of Aviation Law*, Routledge, 2016.

Scott Benjamyn I. - TRIMARCHI Andrea, *Fundamentals of International Aviation Law and Policy*, Routledge, 2019.

Tronchetti, F., *Fundamentals of Space Law and Policy*, Springer, 2013

Vaugeois Mathieu, "Settlement of Disputes at ICAO and Sustainable Development", *Occasional Papers Series*, No IV, McGill Centre for Research in air and Space law, June 2016.

Von der Dunk, Fr., Tronchetti, F., (eds.), *Handbook of Space Law*, Edward Elgar Publ., 2015.

Ελληνική

Ανεψιού Γεώργιος - Αργυρόπουλος Κωνσταντίνος, «Το Νομικό Πλαίσιο της Ναυτικής και Αεροπορικής/Αεροναυτικής Έρευνας και Διάσωσης (Ε-Δ): Η Περίπτωση της Ελλάδας», *Civitas Gentium Journal*, Vol. 7, Issue 2, ΕΚΠΑ, 2019.

Γιόκαρης Άγγ. – Κυριακόπουλος Γ., *Διεθνές Δίκαιο Εναερίου Χώρου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013.

Γιόκαρης, Διεθνές Δίκαιο Εναερίου Χώρου - Διαστήματος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1996

Κλάδη – Ευσταθοπούλου Μ., *Θέματα Δικαίου του Εναέριου Χώρου*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα, 2007

Παπακόστας, Αλ., *Διεθνές Δίκαιο του Ατμοσφαιρικού και του Εξωατμοσφαιρικού Διαστήματος*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1990

Συρίγος Ά., *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2018

Τζανέτος, Γρ., *Η στρατιωτικοποίηση του διαστήματος σε σχέση με το δικαίωμα της άμυνας*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1995.

Συναφή επιστημονικά περιοδικά:

Air & Space Lawyer

Air and Space Law

Annals of Air and Space Law

Asian Journal of Air and Space Law

German Journal of Air and Space Law

Indian Journal of Air and Space Law

Journal of Air and Space Law

Journal of Air Law and Commerce

Journal of Space Law

Revue française de droit aérien et spatial

The Aviation & Space Journal